

AIDS ve ETİK

Etik, Yunanca ethos (karakter) sözcüğünden gelmektedir. Etik, insanlar arası ilişkilerde kişinin değerlendirmelerini ve eylemlerini belirleyen değerler ve değerlilik sorunları üzerinde bilgi üretmeyi amaçlayan araştırma alanıdır. Kişi, kişinin değerlendirmeleri, eylemleri, değerler ve değerlilik gibi kavramlar etiğin temel kavramlarıdır.

Eczacılık uygulamaları içinde etkinlik gösteren ve eczacılıktaki değer sorunlarının ele alındığı alan Eczacılık Etiği olarak adlandırılmaktadır.

Temel tıp, koruyucu hekimlik, klinik tıp... gibi tıbbın bütün alanlarında ortaya çıkabilecek değer sorunları da tıbbi etiği ilgilendirmektedir.

Günümüzde, toplumsal değişimin ve gelişimin hızlı olması normatif sorunların çeşitliliğini arttırmakta ve yoğunlaştırmaktadır. Teknolojinin hızla transfer edilmesi toplumları henüz çözüme bağlanmamış sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Günümüzde özellikle klinik tıp alanında karşılaşılan etik sorunların profili bu hazırlıksızlığı açıkça sergilemektedir. Örneğin, ölümün tanımı, intrauterin tanıya dayalı kürtajın gerekli olduğu durumların saptanması, embriyo dokularının kullanılıp kullanılmaması, doku ve organ aktarımı, kiralık anne, rekombinant genetik uygulamalar ve AIDS gibi başlıca sorun çıkan alanlar tıp teknolojisinin son yıllarda hızla ilerlemesinin sonucudur. Etik sorun-

Doç. Dr. Gülbün ÖZÇELİKAY
Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

lar henüz yanıt verilmemiş, henüz çözümlenmemiş, dolayısıyla belirli bir kurala bağlanmamış sorunları içermektedir. Bu değer sorunlarına karşılık gelecek bir kural önermek, açık uçlu bu sorunlara bir yanıt bulabilmek çabası, başlı başına bir etik çalışmasını gerektirmektedir.

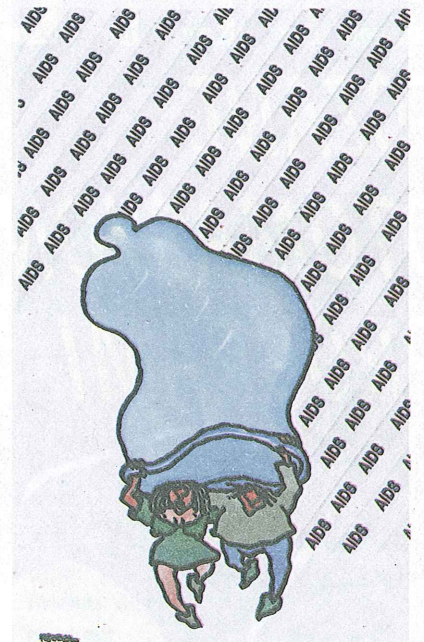
Sağlık uygulamalarında, hasta hakları, dernek hakları gibi temel kavramlardan da söz edilebilir. Bunlar teknolojik gelişmenin doğrudan sonucu olmayıp, genel anlamda insan hakları kavramının son elli yıldır gündemde bulunmasının ve yerleşmesinin tıba yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Herhangi bir etik yargıya varmak için bireyin bir takım temel ilkelere gereksinimi vardır. Etik ilkeler dediğimiz bu ilkeler, tıp ve eczacılık etkinliğinin uygulaması sırasında da karşılaşılan etik sorunlarda belli bir karara varabilmek için ışık tutacaktır. Günümüzde tıp etkinliği içerisinde çok sayıda ilkeden söz edilmektedir. Bu ilkelerden bazıları şöyledir:

**Özerkliğe saygı,
Zarar vermeme,
Yararlılık/
Kötü davranmama,
Aydınlatılmış onam,
Adalet
Gizlilik
Doğruluk,**

Bir etik sorun meydana getiren her tip olay kendine özgü koşul ve gereklere sahiptir. Dolayısıyla etik ilkelerin her olayda yer alma biçimi olayın kendine özgüdür. İlkeler bazı durumlarda birbiriyle çatışır. Örneğin AIDS hastaları veya HIV taşıyıcıları gibi hastaların, toplumu korumak amacıyla kamuoyuna duyurulması bireyin özerkliğine yapılmış bir saldırı olarak değerlendirilmektedir. Böyle bir durumda yalnız özerkliğe saygı ilkesinin ihlali ile kalınmamakta, aynı zamanda hasta sırrının korunması ilkesi de

Eczacılık uygulamaları içinde etkinlik gösteren ve eczacılıktaki değer sorunlarının ele alındığı alan Eczacılık Etiği olarak adlandırılmaktadır.

AIDS hastalığı, etik ilkelerin çatıştığı, bir etik sorun oluşturan hastalıktır. Burada en temel sorun hastanın sağlık hakkının korunmasıdır.

çiğnenmiş olmaktadır. Bu örnek yararlılık ve özerkliğe saygı ilkesinin çatışma halinde olduğunu göstermektedir

Görüldüğü gibi AIDS hastalığı, etik ilkelerin çatıştığı, bir etik sorun oluşturan hastalıktır. Burada en temel sorun hastanın sağlık hakkının korunmasıdır. Hastalıkla ilgili bilgilenme eksikliği ve bu durumun yol açtığı yanlış inançlar toplumun olduğu kadar sağlık ekiplerinin de hastayı soyutlamasına neden olmaktadır. Böylelikle hastanın sağlık hakkını tam olarak kullanmasına engel olmaktadır. Buradaki temel kaygı kuşkusuz

Eczacı-AIDS'li hasta ilişkisinin etik boyutu eczacı açısından değerlendirildiğinde; eczacının her hastaya hizmet verme, hastalık hakkında bilgi olarak hazır olma ve bu konularda yardımcı personelini bilgilendirme sorumluluğu vardır.

yersiz/ gereksiz kaygı değildir. Sağlık ekibi kendi sağlığını koruması yanında, etkileşimde bulunacakları hastaları da korumak açısından tedbir almak zorundadır. Ancak bu tedbiri AIDS'li hastadan uzak kalarak değil, hastalığın bulaşma, bulaşmama ya da korunma yollarını öğrenerek almalıdır.

HIV enfeksiyonunun uzun süre herhangi bir belirti vermeden kalması, ancak bu arada bulaşıcı özelliğinin sürmesi, hastayla ilişki içinde bulunan kişilerin (hastanın cinsel eşi, hekimi, diş hekimi v.b.) kendilerini korumaya yönelik önlemler alma hakkını gündeme getirmektedir. Sağlık çalışanları açısından bu sorun her hastaya sanki AIDS hastasıymış gibi davranma ve tüm önlemleri her hasta için alma yoluyla çözülebilir. Ancak örneğin hastanın cinsel eşi için durum farklı olacaktır. Böyle durumlarda , genellikle önerilen, bu bilgiyi gereken kişilere açıklamasını hastanın kendisinden istemektir.

Eczacı-AIDS'li hasta ilişkisinin etik boyutuna gelince; Eczacı ve AIDS'li hasta açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde, her iki tarafın da etik açıdan bir takım hakları ve sorumlulukları söz konusu olmaktadır. Eczacı açısından baktığımızda, eczacının sorumlu-

verme, hastalık hakkında bilgi olarak hazır olma ve bu konularda yardımcı personelini bilgilendirme sorumluluğu vardır.

AIDS'li hasta açısından bakıldığında ise hasta kim olursa olsun, hastalığı ne olursa olsun hastalığı hakkında bilgilendirme, tedavi olma, ayırım görmeme ve sır hakkı söz konusudur. Ancak bunun yanında HIV (+) hastalarının hastalığı başkalarına bulaştırmama sorumluluğu da söz konusudur.

AIDS konusunda en önemli adımlardan biri, kuşkusuz hastanın bireysel sorumluluğunu geliştirmektir. AIDS hastaları ve HIV (+) olanlar bazı ülkelerde AIDS tanı merkezindeki psikologlar, bazı ülkelerde ise hastaların hekimleri aracılığı ile hastalığını başkalarına bulaştırmama sorumlulukları ve bunun için nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda bilgilendirilmektedir. Çeşitli ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de özellikle eczane eczacıları halkın en kolay ulaşabileceği sağlık personeli olarak AIDS hastalarını ve HIV (+) olanları hastalıkları hakkında bilgilendirebileceklerini düşünüyorum. Özellikle Türk Eczacıları Birliği'nin bu konudaki girişimlerinden sonra bu konuda daha kesin düşüncelere sahip olmamak mümkün değil gibi görülmektedir. Bu arada toplum da AIDS hastalığı hakkında (bulaş, bulaşmama yolları, korunma yolları konusunda) bilgilendirilmeli, böylece AIDS ve HIV(+) hastalar toplumdan dışlanmamalıdır.

lulukları söz konusu olmaktadır. Eczacı açısından baktığımızda, eczacı hastanın HIV (+) olup olmadığını bilme hakkı olduğu düşünülebilir. Fakat bu sorun yukarıda da belirtildiği gibi her hastanın HIV (+) olduğu kabul edilerek önlemlerin alınmasıyla çözülebilir. Bunun yanında eczacının her hastaya hizmet